

Роботы Едіти Медвецької

учасниці VI. Межнародного Русинського
Художественного Пленера

На укладці: картина Йосипа Бокія "Хыжі над поточком" 1940 р.

РУСИНСЬКИЙ RUSZIN VILÁG SVÍT

річник VII, число 73., октовбер 2009
VII. évfolyam 73. szám, október 2009

*Александр Павлович -
народный поэт-будитель русинув*

*Про проблемы кодифікації русинського языка
у Мадярщині*

Творчість Александра Павловича до 190-роччя із дня народження великого поета-будителя

19 вересня виповнилося 190 років із дня народження народного будителя русинів – Александра Павловича. Його творчість як поета, історика і фольклориста входить у золотий фонд нашої русинської культури. Кожен народ із гордістю проносить імена тих, котрі були вірші своєму народу, були великими патріотами свого краю. Таким був А. Павлович, великий просвітителю – чоловік, котрий робив діла свого народу уштык, што было у його силах, што отразилося у його поезії.

Аналіз його произведень будемо робити на основанні вибраних творів, опублікованих пуд редакційов Андрія Шлепечкого і также зборника стихів А. Павловича „Вінець стихотворений”, котрий опублікував у 1920 році найліпший приятель поета Иван Поливка, школьний інспектор.

Творчість А. Павловича мож поділити на 10 частей. Перву часть представляють народно-патріотичні стихи, такі як Отечество, Піснь Карпатоборця, Глас Русинув, Піснь Карпаторуска, Піснь Подкарпатського Русина.

*Бескиде, могило на Русинув
гробу,*

*Скажи нашим отцам во
твоей утробу,*

*Что мы еще живем, есьме Русинами,
Но люби низгоды не есть между нами.*

Піснь Подкарпатського Русина

*О, Русь Подкарпатська, земля, для всех
братська!*

*Ты мене вскормила,
Мене воспитала,
Сердцу виру дала,-
Здравствуй, мати моя мила!*

Як истинный сын своєї рідної землі Маковиці, А. Павлович посвячує прекрасні стихи красі рідного краю і його населенню - русинам. За сесі стихи його назвали „Маковецьким солов'єм”.

*Нині себи заспиваю
Ту в прекрасном нашом краю
Жем ся вселил в той станиці
Пиля горы Маковици*

Другов частью його творчеств є стихи, у котрых вун осуждає негативні явлення чоловічеської природи, у тому числі і у русинів: пьянство, зависть, глупость, ліниство. Такими є стихи „Пьянство”, „Кумова вечеря”, „Послушайте, братья”, „Пиячка баба” і др.

Кто мало робит, а много пие,

Буде жебраком, як устарие.

Як му не стане уж за што пити,

*По сели мусит хліба
просити*

Так як А. Павлович був священником, релігійна тема была єдною із доміантных у його поезіях. Далше мож отмітити просвітителські стихи, у котрых звучить призыв ид чистоті духовнуй і фізичнуй.

Учсья, моє дитя

*Каждый человек от
дитинства*

Должен ся учити:

Працьовати, честно жити

Злого ся храни

(„Венец”, стр. 112-113)

Є у творчости А. Павловича стихи, написані у сатиричному плані, із здоровым юмором. Темов їх є осуждення зрадниства інтелігенції по отношению до свого народа, діла котрого отцюзна „мила чудна, як отцовска...”. Вун обертається ид священникам: „Ноже, но, до діла, отцы священники, народні врачі, вожді начальники, проводьте русскую дружиночку милу на путь святой правды” (К вождям народа)

К вождям народа

*Панове, не ганьте Маковицу,
Ту быват честный люд под границов!
По горах барз тяжко ту працуе,
Порцию, одатки оплачуе.*

*Тот бидный русский люд робит на вас,
Што му розкажете – кончит дораз,
За его роботу, тяженький труд,
Учитите, милуйте тот бидный люд.*

*Хоть дома и долов он працуе,
А при том барз часто голодуе.*

A. Pavlovich

*Но протю он любит милый край наш,
За него молится свой Отче наш.*

*А тот вам молодой, неукый брат,
Он чекат на добрый от вас приклад.
Дайте му приклады побожности:
Во вуре надиш и милости.*

*За вашим прикладом иде тот люд,
А подлы приклады ведут го в блуд,
Тот бидный, неукый люд просит вас:
„Ви мудры панове, научте нас!”*

*„Жебы сме статочно, мудро жили,
Роспустов, пьянства ся хранили.
Кед мудро водити будете нас,
Будеме, як диты, любиты вас”.*

У поезії Павловича важное місце займає тема історії Маковиці. Завто його рахувуть и историком: „Думка над Маковицоградом”, „Давный Свідник и жителі ёго”.

Думка над Маковицградом

*Славный в Паннонии был град Маковицы,
В том князи бывали той-то околицы.
Уничтожителей силой разбуренный –
Над Зборовом стоит замок спустошеный.
О них розманыты мысли повидают.
На Маковицоград дух мой позерает –
Русин на славянских гусях выгравает.
Слушайте, славики! Слушайте, горлицы!
Вирный Русин спиват матке Маковицы.*

Стихи „Я сын Бескидов”, „Вам, сыны русских Бескидов”, „Батькови Духновичу”, „Поправову и Торисину” представляють патріотическу главу творчества А. Павловича.

Я сын Бескидов

*Я сын Бескидов думки прадилов думаю:
Теби, родину, русска дружино, спиваю.
На Маковицы – братья, сестрицы, вам пою!
Дух народности, благородности со мною
Думки прадилов, писни Бескидов спивает,
Вично зеленый, цвит премиленьый собирает,
Русский барвинок на русский винок подает.
Что оцущаю, чего желаю, то пою.
Русска родину, пой, пой, дружино, со мною!*

(По рукописи)

Вам, сыны русских Бескидов,
*Поет старший русский брат
Песнь покойных прадедов,
Вот струны сердца звенят:*

*Люблю вас, Бескиды милы,
Источник живых вод,
Люблю прадедов могилы,
Люблю тебя, мой народ.*

*Ибо ты в своей святыне
Хранишь чистый веры быт,
В ней юожественной истины
Слово – род правоправит.*

Послі революції 1848-1849 рока поет радостно провозглашає свободу

Свобода

*Витай миленька свобода,
Ты, дающая ягоды
С твоей преблагодю уроды,
Удел про руськи народы*

Особну часть його творчости представляють стихи, посвячені конкретному чоловіку. Таким є стих, посвячений Батькови Духновичу

*Вождь народа знаменитый
Не один вик будеш жити,
Земли нашей муж великий
Проживешь в сердцах ей в виках!*

До стихув сього характера относятся стихи, посвячені Поправову-Торисину – редактору Карпат, епископову Осифову Гаганцёви и Венеліну Гуці и своим приятелям на Новый рук.

Особое внимание треба уділити поемі А. Павловича – Став бідного селянина, котру вун написав перед революційов 1847 рока у Комлоші. У поемі высвітлена соціальна тема. У нюй автор описує долю земледілца-русина у неурожайных долинах Карпат на території Мадярщины пуд час урбарского подданства. А. Павлович до кунця своего живота был вірным словянином. Вун из жалём описує состояние русинського селянина:

*Нещаслива наша народна нива,
Стоїт опущена так, як скала сива.
Так, як скала сива, стоїт руська нива,
Доля Русинова, доля нещаслива.
Смутно задуманный руський народ
Перед світ выступати, він ся стоїт и ищи боїт.
Стоїт задуманный, опертый при буку,
Як бы чекал подату му руку.*

У сих словах высвітлена тогданья исторична ситуація. А. Павлович силно переживав за соціалну и націоналну долю своего народа. Вун осуждає тых інтелігентув, котрі зреклися своего: „З великим болём у серці слідую, як дакотри люде, што ся

гласят до інтелігенції, одрікають ся од себе, забувають, якої страны они діти. Жиют чужим умом. Захоплет ся у своїх ділах презирством до свого народа. Невірні своїм матерям и отцам. Забувають, кто они, кров из крови, кость из кости, бо ся кланяют чужой правді”.

Сесі слова, на жаль є актуальними и у наші дны. Завто не забувайме за наказ А. Павловича - хранити свуй материнський язык, бо у нюм жиє народ, не забувати свою історію и культуру. Треба и нам, русинам, узяти за своє кредо слова поета:

*Як люде слободни жить хочеме з вами,
Русины желяют быти русинами;
Свою церков, обычай хранити,
Чим нас Бог сотворив, тым хочеме быти.*

*На роднім языку Бога прославляти
На роднім языку життя розвивати
На роднім языку правду голосити
Своє миловати, а чужое уцтити.*

Составила **Др. Маріанна Лявинець**

Жерела: А. Павлович „Избранные произведения”
Памятний день Александра Павловича.
Русинска Оброда. Пряшів, 2002.

Михаил Балудянский

Становленіє ученого

Не звідайте, чому пропали из нашого понятія соломняні стріхи? И ваші докоры будуть справедні, коли просто у очи уповісте: тадь пуд тыми стріхами родилися наші предки: прадіды и прабабы...

Та што, у них иншакого не было? Та ні, не было, бо соломняна стріха давала, як ся каже, житие и простому селянинови, ци пудпанкови, ци попови. Айбо уже начинали робити стріхи из шингли. Тогда так было, айбо было то дуже давно...

Такі думки точилися у голові про сисі старі хыжки, покриті разными стріхами, из пуд котрых выходили у жизнь молоді особы, котрі своим житієм прикрасили історію нашого края, примножили славу невеликого народа, котрый живе у прекрасных Карпатах. Кулько вас выйшло з-пуд соломняных стріх, розбрелось по світах близких и далеких... Кулько вас по сих світах прославленных и незабытых чужими народами, айбо подзабытых дома, у тому краю пуд Карпатами, у тому краю, уткісьте пушли судьбу глядаючи, не думаючи, ош колись прославите себе и тот невеликий народ, од котрого происходите...

Так ми ся думало, и захотілося ми написати про жизнь и творчеську діяльність особы, котра жила доста давно, котра лишила за собов глибокі борозды на культурнув и научнув ниві. Начавим изучати дуже неповні матеріали про М. Балудянского. Род Балудянських относился до тої карпаторусинської інтелігенції, предки котрої жили и робили серед простого народа, занимались духовными ділами (попувством), вадь учителёвали, то-єсть, дяковали.

Зато серед рода Балудянських находиме много имен, котрі згадуються у історії карпаторусинського народа. Сесі имена: Иван Балудянский – Пряшувський клиросник, вун же єден из сподвижников А. Духновича, професор Ужгородської Духовної Семинарії, засідатель Ужгородської консисторії Андрій Балудянский – автор „Церковної історії” и других робот, сященник Михаил Балудянский, котрого осудив Маковицький собор у 1774 році.

Знамый ученый Михаил Балудянский родився 26 септемьра 1769 рока у селі Ольшові на Земплинщині у родині Андрія и Марії Балудянських.

Мамка Михаила была из рода Дубинських. Мусай пригадати, што у родині Андрія и Марії був ищи єден сын, котрый пузніше став полковником австрійської армії. За ним лишилася ищи єдна донька, котра вийшла замуж за Алексан-

дра Першеля, родного брата Моріца Першеля, знамого сподвижника и єдиномышленника великого Лойоша Кошута.

Ученя молодой карпато-русинської інтелігенції проводилося у малярських школах. Сесі школы у тоті великі часы были у руках монахов Піарістув и других католицьких монашеських орденув. И типирь у малярському городі Шатороліюйгелі сохранилися будовы, де розміщалася гимназія Міноритського ордена Паулінів. Бывша вотчина князя Корятовича у даякуй мірі сохранила традиції, котрі относилися до рутенув (русинув), и сисі традиції малый Балудянский памнятав ушытокє життя.

Михаил Балудянский

У вищезгаданій гімназії Михайл проучився лем три роки. Вун часто згадував у кругу родини имена двох своїх любимих професорув, котрі мали на нього велике впливє. Сими учителями были монахи-педагоги Зауер и Сухані.

У стінах школи Паулінів Балудянський дустав начальное образование и воспитаніє, котрі стали основов далніших його студій. Там йому привили любов до науки и моральну дисципліну.

Пузніше Михайл Балудянський поступає у учебное учреждение нового на тот час типа – Королівську академію у Кошицях. У сих новых школах уєдно из общеобразовательными предметами учили юридичным наукам, то-єсть сесе був, правду кажучи, юридический факультет. Молодий Михайл одразу почувствовав разницю у ошколованю, бо теологічеське направлєніє замінилося світськими науками, богословіє замінила філософія. У Кошицькуй Академії вун накопив великий теоретично-юридичный багаж, из котрым муг ити дале.

Закунчивши Кошицьку Академію из прекрасными знаніями, из отміченим талантом и призванієм, Балудянський кончає своє юридичное образование у центрі науки Австрійської імперії на юридическому факультеті у Відню.

Економическое и научно-просвітительское двиганя, котрое охватило Австрію, достало одголос и у Мадярщині. Там одкрылися нові школы, наприклад Ново-Вародська академія, котра была основана у 1789 році. На заміщеніє вакансій у сюй академії був обявленый конкурс на преподавательські професії. Сись конкурс выграв двадцятиручный Балудянський, дякувучи великим способностям и высокоу оцінці знаній молодого ученого його учителями. Вун був избранный на кафедру політичных наук и куріального стиля, што значило – заготовленіє діловых документув. У началі семестра 30 августа 1789 рока Балудянський прочитав вступительну лекцію, котру посвятил основам теорії и техніки державного права.

Як молодой ученый, Балудянський, занявши своє місто у академії, продолжає научну роботу, у котруй його первыми помічниками ставуть книги. Вун любить книги ищи из студенческих рокув и доказательством сєї любви є то, ош вун став руководити академічнов бібліотеков. Балудянський постоянно слідить за літературов из вопросув правознанія и перечитує неимовірно великое количество работ.

Дякувучи своєю геніальноу памняти и работоспособности, вун муг доходити до истины. Любов до научної роботи и до знаній дали основаніє у пузніші роки работы у Росії достати Балудянському прозвище „кладезя науки”.

Великі акемічеські знанія Балудянського

заставляли його робити у разных правовых темах. Вун читає лекції на фінансові теми, адміністративні и даже теми торгового права. Не позиравучи на молодость, Балудянського стали избирати у члены разных научных обществ. Так у 1789 році його избрали членом Трансільванського Общества Філологув. У 1796 році Балудянський достає титул доктора права.

Сисі великі досяженія на ниві науки дали возможность Балудянському достати приглашеніє у Мадярський столичный институт у Пешті, котрый був переведеный Марійов Терезійов из Нодьсомбота. У Пешті были два факультеты: факультет філософії и юридический. Юридический був трєхручный, и там изучалися слідуючі науки: канонічне, римське, мадярське и державно-публічне право. Кафедра державно-публічного права и стала кафедров молодого профессора Балудянського. У стінах Пештського університета вун спокійно изучає політичеські теченія того часа, бо биття політичеського пульса Западної Европф у тот час бфлю такфм, яким быває раз у столітіє. А знаніє пяти языкув: англійського, французського, италійського, німецького и мадярського, не кажучи про класичну латынь, котру знав як свуй родный язык, давали йому можность слідити за періодическими виданіями. Сисю тяжку роботу Балудянський продовжав до конца жизни.

Свою научну роботу Балудянський як и у Пешті, так и у Росії, усе начинав из глубокого изучения истории темы, котра його заинтересовала. У Пештському університеті, де вун завідовав кафедров истории и преподавал статистику, кромі свої основної науки – державного права и основ мадярського права, Балудянський мав возможность накопити енциклопедичні знанія. И, дякувучи созвїдїю таких великих способностей, котрі сфокусовалися у єднуй особі, верховоды Пештського університета избирають його деканом. Тепер можеме сміло казати, ош тото був первый шаг до Петербургського ректорства. Обсталося лем гордо уповісти слідуючє: сам знаменитый Меттерніх дуже шкодовав, што такий чоловік, як Балудянський виїхав до Росії. Кыбы вун обстався на Западі, то лишив бы ищи майглубокий слід у науці, вун мав бы ліпші технічні условія діла свої теоретическої работы, котру не муг продовжати у Росії, бо став там цінным помічником и консультантом у державных людей, котрі держали у руках управленіє Росієв на протяженію двох царєвань. Айбо имня Балудянського стало гордостью, и ним гордились усі живущі у Росії у тот час карпатороссы.

Юрій Ревіцький

Про проблемы кодифікації русинського языка у Мадярщині

Русинська община Мадярщини ставить перед собою майголовну пріоритетну задачу: обновити кодифікацію русинського языка у Мадярщині. Русины не мають свої державы, завто русинський языковий вопрос усе був извязаний из разными орієнтаціями на Подкарпатю, де живе булшость русинув, маєся у виду украинськов и російськов. У період так называємої чехословацької еры на Подкарпатю (1919-1939 рр), центральный школский инспекторат рекомендовал завести у школах „Граматику руського языка для школ середних и горожанських” др. Ивана Панькевича, лінгвіста из Галиції, што выклікало великий отпор русофільської інтелігенції, бо по їх мненію граматика Панькевича „не отвічала характеру карпато-русинського языка”. Русофільська інтелігенція рекомендовала хосновати граматику Є. Сабова, котру чехословацька державна адміністрація утвердила аж у 1936 році. Приміром разных языковых орієнтацій є періодична преса, котра презентувала як русофільську, так и українофільську орієнтацію. Таким образом, до 1939 рока, коли Подкарпатська Русь ступила назад у Мадярщину, мадярський уряд не сперав хоснованя російського языка, айбо заказав хоснованя украинського, а вмісто того вернув назад так называемый „угро-руський”. Мадярська держава акцентувала жаданя русинув, бо ищи у 1919 році створила у Будапешті катедру русинського языка и літературы. Великим кроком мадярського правительства было розрішеніє на виданя пятёх читанок діла народных школ и граматики „угро-руського” языка, авторами котрых были русинські учителі и культурні діятелі, як члены комісії Мадярського королівства. Дакотрі авторы тот період оцінюють, як найліпший діла розвитку русинського літературного языка, бо русинський язык первый раз вуд реформ імператриці Марії Терезії мав у 1939-1944 роках статус державного языка пила мадярського, и діла його розвитку были створені конкретні інституції, наприклад Подкарпатское Общество Наукъ (1941-1944). Первим директором ПОН був академік Антоній Годинка. Єдним из директорув був И. Гарайда, котрый, реалізувучи задачі інституції на ниві языкознанія, став автором граматики русинського языка. Гарайда намагався составить граматику, як компроміс межі говорovým и традиційным карпато-руським языком. Хоть вун хосновав многі слова из російського языка, дакотрі учені твердят, ош граматика И. Гарайды фактически выповнила

„кодификаторскую функцию”. Айбо на жаль, у результаті політичних событий тых часув, языковий вопрос русинув вирішити не удалося, бо пуся так званого „освобожденія”, русины Подкарпатя и Пряшовської Руси утратили свою національність, віру и язык.

У 90-і роки ХХ стороччя ситуація помінялася. Русины, живуці тепер у Мадярщині, признані у державі, мають возможность розвивати свою культуру, традиції, укріпляти свій ідентитет, греко-католицьку віру. Русины мають свою періодику – новинки „Русинський Світ”, „Русинський Вістник”, 10-ый рук выдаєся „Русинський Алманах” и другі виданя.

Айбо до сього часа не є єдиного літературного русинського языка, бо авторы хоснуютьсє дотеперішними граматиками, котрі жадають обновленія и унифікації, у Мадярщині не є сочасных словарюв. Завто при Столичному Русинському Меншиновому Самоуправленію у 2008 році была організована Інституція – Центр Документації и Інформації, при котрому была організована робоча група по обновленію кодифікації русинського языка. Ведучим її є професор М. Капраль. У составі групи – лінгвісты др. Г. Бенедек, Г. Фіріс, М. Лявинец мол., В. Гіріц.

Русинський язык у Мадярщині має формуватисє на основі говореных варіантув тых районув, де живуть русины: Боршод-Абауй-Земплинь (село Комловшка, Мучонь, Модёровшка и др.), Саболч-Сотмар, Берег и др. Крім того, так як булша часть русинув Мадярщини, котрі переселилися из Подкарпатя, живе у Будапешті и области Пешта, то треба учитовати розговорный язык сєї части русинського населенія.

На I Межинародному Конгресі русинського языка, котрый отбывся у новембрі 1992 рока у Бардйовських купелях (Словакія), были вироблені основні концепції кодифікації русинського языка:

1. Кодифікація має бити проведена на основі живого (розговорного) языка.

2. Каждый из русинських регіонув має узаконити свій варіант літературного языка, оснований на переважающому діалекті.

3. Русинський язык має мати свою азбуку.

Кодифікаційна група узєла сєсі концепції за основу и, первым ділом, утвердила азбуку и составила букварь. Далше у плані є составленіє русинсько-мадярського и мадярсько-русинського словаря и граматики, далше учебникув діла начальных школ.

Мы обращались и к урядництву кабинета премьер-министра из тым, обы помогли нам у сую роботі. Надіємся, ош нам удасться унормовати и осовременити русинський язык у Мадярщині так, як сесе было зроблено у Словакии, де русинський язык був кодифікований у 1995 році.

Кодифікація русинського языка є проблемов не лем у Мадярщині, а и на Подкарпатю. Про сесе пише у своій книзі „Мої метаморфозы” Михаил Алмашій.

„Межи многими проблемами, які стоять перед русинами, дуже тяжко вирішується проблема кодифікації русинського языка. Она не была бы така тяжка, якбы люди, котрі займаються сим вопросом знали, што они хотять. Поясню, што сесе значить. Каждый „знаток” русинського языка говорить из узколокальных позицій: „У нашому селі так кажуть”, „У нашому районі так говорят”, „Наш мараморошський язык майправильный, и мы не отступиме от нього”. Ци мож при сяких мудрованях зробити єден літературный язык?. Другими словами, у сьому вопросі панує прискіпливо выражений лінгвоєгоизм. Не хочу туй никого повчати, бо на сесі вопросы дасть отвіт комісія по унормованю русинського літературного языка, яка выбрана на лінгвістичнуй конференції у децембру місяцю 2007 рока. Організувати роботу сеї комісії доручили мені. Каждого місяця отбывалися у нас

научні засідання по обговореню ушыткых нерозязных вопросов грамматики русинського языка. Каждый язык, малый, ци великий, має свої внутрішні законы, які треба знати и якими треба хосноватися при спорных вопросах. Або є ищи и общелінгвістичні законы, є поруняльна грамматика славянських языкув, які тоже не мож отмітовати. Як видиме, сесе не проста работа, и при нормованю языка не може быти аргументом „бо у Ключарьках не так”. Работа приближаться до конца и буде обнародована у новинках, у окремішній брошюрі, а пак ушыткі матеріали будуть загнані у Бельгію, де функціонує Европейський комітет по зашиті малых языкув.”

Др. Маріанна Лявинец

Жерела:

ПгДр. Анна Плішкова „К дакотрым проблемам кодифікації і акцептації русинського языка на Словенську”. Русин. №5. 2008.

ПгДр. Анна Плішкова „Списовный язык як інструмент етнічної орьєнтації Русинів (7).

Русин. №4. 2009.

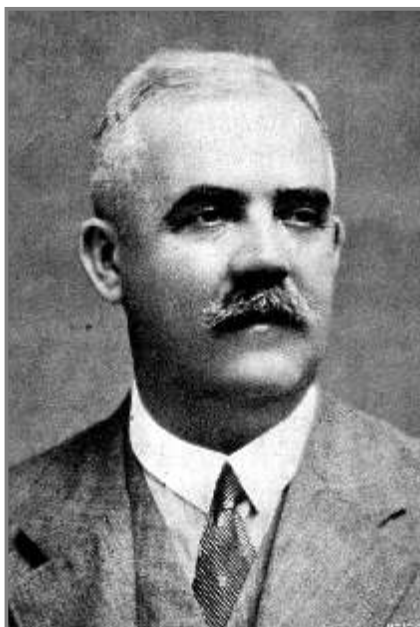
М. Алмашій „Мої метаморфозы”. Ужгород. 2009.

Едмунд Бачинський

– *общественный и политический деятель Подкарпатської Руси*

Єднов из великих постав, ярким представителем інтелігенції Подкарпатської Руси був доктор права – Едмунд Бачинський. Вун относился и к тому поколіню, котрое откровенно прониклося русофільством. Єго діяльність на полі культурної, політичної, просвітительської работы може быти достойным приміром діла теперішнього покоління.

Едмунд Бачинський походить из знамого на Подкарпатю священнического рода. Єго предки были до шестого покоління греко-католическими священниками. Двоюродным братом єго пра-прадіда був єпископ Андрій Бачинський (1732-1809) – зна-

мый церковный діятель и просвітитель. По єдным данным род Бачинських походить из старого литовського княжего рода, а їх дворянство подтверждено ищи за час короля Жигмунда III.

Едмунд Бачинський родився 13 юнія 1880 рока у селі Калин на Тячовщині у родині греко-католического священника Степана Бачинського (1851-1936). Єго мати была роднов сестров єпископа Юлія Фірцака (1836-1912) – инициатора Верховинської акції. Едмунд не продовжив родинну традицію, учився на правовому факультеті Будапештського університета.

До кунця першої Світової войны робив у Мадярщині, у

1919 році робив адвокатом у Кошицях, пак рока 1921 вернувся на Отцюзнину, стався членом аграрної партії, був депутатом парламенту Чехо-Словацької Республіки (1925-1929 роки), у 1922 році був мером Унгвара, (1929-1939 роки) и був сенатором. Е. Бачинський був членом земельної адміністрації, головним совітником высшего суда у Кошицях, був председов кооперативного общества Подкарпатської Руси, Также выдав книгу „Кооперация на Подкарпатській Руси у 1936 році”. Просвітительську діяльність Едмунд Бачинський воплотив у часы, коли вун був членом общества им. А. Духновича (1927-1936), у конци 1936 рока, три місяці був председов общества. Особое вниманіє заслужує его діяльність и на полі спорта. Вун любив спорт и относився ид ньому, як ид еднов из форм фізичного и духовного возрожденія народа. 15 септембра 1925 рока его избрали зам. председов спортивного клуба „Русь”, а у 30-х роках вун возглавив популярну футбольну команду „Русь”. Про его человекність говорить тот факт, ош вун давав половину свої сенаторської платні на нужды спортивного клуба. Будучи дуже многораннов личностей, вун еден час (1934-1938 рр.) выдавав новинку „Русский Народный Голос”. Начиनावучи из юнія 1935 рока, Едмунд Бачинський сотрудничав из подкарпатським автономістським блоком, став членом русофільської фракції Центральної Руської Народної Ради (ЦРНР). Вун був міністром внутрішних діл у першому составі правительства автономної Подкарпатської Руси (11.10.1935-26.10.1938). У октовбрі 1938 рока Едмунд Бачинський представляв Подкарпатську Русь на переговорах из Мадярщинов, де были

обговорені нові гатари ПР. По сьому поводу вун стрічався из міністром вонкашних діл Германії Йоахімом фон Ріббентропом и премьер-міністром Словакии др. Йожефом Тісо.

Пусля повернення Подкарпатської Руси ид Мадярщині, наконець, хоть и на куртый час Подкарпатя дустало автономію у повному розуміню, збылося давнє жаданя народа и многих політичных стремлений. У марті 1939 рока Едмунд Бачинський отдалився вуд політичної діяльності и робив адвокатом.

Из приходом Черленої Арміи, був арестований управліям контррозвідки „СМЕРШ” 4-го Українського фронту рока 1945 и без суда був етапований у варош Єнакієво Донецької области, де умер вуд тифа у таборі діла воєнноплінених на шахті „Юнком” у 1945 році. Про йсе свідчив п. Николай Бандусяк, котрый був уєдно из Е. Бачинським. Пусля установленя совітської власти уд родины Бачинських конфісковали

ушытко майно.

У часы горбачовської перестройки на основательні заявленія, котрі писав у тогочасный Комітет Державної Безопасности сын его брата Андрія – Едмунд, ему отвітили, ош по трьох органах (суд, прокуратура, КГБ) его „діло не проходило”. И зато, ош его не судили, то и нияких слідув ние. Так до сього часа чесный муж нашого народа так и не реабілітований.

Др. Степан Лявинец

Жерела:

Е. Бачинський, Е. Лютенський „Трибуна” 2004 р.

Др. проф. Иван Поп Энциклопедия Подкарпатской Руси”. Ужгород. 2001 рук.

Честовані читателі!

Май повну інформацію про життя русинув Мадярщини можете дустати на нашу Інтернет страниці **www.rusyn.hu**

Tisztelt olvasók!

Bővebb információt a magyarországi ruszinok életéről megtalálhatnak a WEB oldalunkon **www.rusyn.hu**

Притулок життя и душі

Стріча из Едітов Медвецьков-Лутак

на VI Русинському Межнародному пленері у Балатонфелдварі

Из „скромної фіалки” сталася чудесна майстриня,
создавши прекрасні фігуральні композиції...

Едіта Медвецька-Лутак несомнінно є єдним из майталатливых художників Подкарпатя. Її інтимні, живі картини, натюрморты возбуждають глибокі чувства и мысли. Она владіє также незвичнов духовнов силов, бо жизненный опыт навчив її на вто, ош лем чоловічеськєє и творчеськєє єдиненіє, родинна любов, постійное, систематичное ученя и постійна робота може оградити вуд сочасної здичавілої переоцінки цінностей.

Я стрітилася из Едітов первый раз на Межнародному пленері, організованому ВРМС у Балатонфелдварі у обществі художників високого ранга. Я поинтересовалася тым, як она стала майстром пензлика, її родинным станом и родиннов подпоров.

- *Вниманіє родини, тепла родинна обстановка дала Вам можливість творити?*

- Моя связь из искусством зачалася особенно, я выбрала сись путь, познавши истину и осознавши свої можності. 1947-48 роки были дуже тяжкими на Подкарпатю. Тогды была карточна система, моя мамка боролася за прожитя чотырєх дітей, жилисьме дуже тяжко. Я ходила у 7-ый клас середньої школы, коли моя учителька французського языка Ирина Мончак прийшла ид мою мамі. Она раховала мене способнов и зазвідала от мамы: „Чого не запишеш свою дочку у художественну школу? Она любить рисовати, кромі того може дуставати стипендію и карточки на хліб...”

Я была привязана до свого привычного окруженія, до цимборок, до школы и не хотіла нич міняти. Моя мама обсудила предложеніє мої учительки из директором художественного училища, котрый жив по-сусідству, и вун був того же мненія. „Ніт, ніт,” – сесе было моим категоричным отвітом. Ирина Мончак розумілася у педагогіці, она серйозно поговорила зо мнов, пояснила, які духовні и матеріальні возможности предоставилися бы мені при успішному поступленію. Она обратила моє вниманіє и на вто, ош я можу у свої 12-13 рокув помочи и сімьї, так як муй отец Ференц Лутак, як мадярський офіцер запаса, був арестованный

и сидів у темниці. Умер у Ужгороді, не выдержавши мученій. Мы довго не знали правды, не малисьме про нього нияких вістей. Раз мы дустали письмо из Середньої Азії, конверт був вывернутый и изшитый грубов нитков, вытягнутов из міха. Сесе письмо написав єден, обставшийся живым,

сокамерник мого отца, котрый описав послідні минуты його жизни и обстоятельства його смерти. Моя мама достала шок, не хотіла сьому віровати, затым увірилися, ош сесе є дійсительностью.

- *Де Вы познакомилися из своим чоловіком, котрый тоже був дуже талантливым художником?*

- Вун происходил из Мукачовської сімї попув, учителей и нотарюв. Вун спасався вуд робут у Донбасі (туды часто заганяли

молодых катун) и записався у Ужгородську художественну школу. Уже у дїтстві вун добре рисовав. Мы познакомилися у художественнуй школі, ходилисьме у єден клас, уєдно поступали у Лембергський Институт прикладного искусства.

- *Легко мож было поступити молодым из Подкарпатя у Институт?*

- Майчасто сесе зависіло вуд способностей и робут. Коли я уже успішно здала прийомні 4 экзамены, обсталося лем композиція, мене прикликали у партком института. Секретар парткома позвідав: „Де є ваш отец?” Я розказала, ош муй отец уже не жиє, умер у Ужгородській темниці. Булше вун не вызвідовався, бо перед ним був акт. Я вийшла из парткома из тов мыслью, ош не можу надіятися на положительні оцінки вступительных экзамену, не позиравучи на вто, ош художественну школу я закончила из червеным дипломом. Я поїхала дому, не чекала уже нич доброго.

Затым прийшло извіщеніє, ош я принята на отділеніє по текстилю.

- *Доты и не малёвалисьме?*

- Я усе малёвала, айбо не былам у собі увіренна. Я не вірвала, ци стану у єден ряд из художниками. Я нигда не малёвала пейзажі, мене усе привлекали фігуральні композиції, сесе є моим

Едіта Медвецька (изліва) из колегинєв Надійов Дідик

світом. Я хожу другим путём, як інші художники. Лембергський Художественный Институт помуг мені стати увіреном у собі. У тоты часы булша часть молодежи не могла чекати помощи вуд сім'ї. Я дуствовала повышену стипендію, закончила ошколованя из червеным дипломом. Я сама чудовалася, як упорна робота може так повысити увіренность чоловіка у собі. Из боязливої дітини из мене сталася цілеустремленна, рішительна особа.

- Из „скромної фіалки” – признана майстриня. Добре кажу?

- На сесе ищи довго требало чекати. Роки

послі інститута не были легкими. Я дустила приглашеніе вуд Лембергського Дома Моделей на должность модельера, затым пущніше мені предложили преподаваніе у інституті. Айбо я не могла бы заплатити и за квартиру из сих заработкув. Мы якраз побралися из Микловшом. Вун, як и я, мав жадања вернутися на Подкарпатя, и мы вернулися. У 1958 році также были тяжкі часы. Не было чоловіка, котрый бы направив мене по пути мого призванія. Мені удалося дусти роботу у майстерській по шитю мужських ногавиць. Майже каждый день я ишла домув плачучи, бо не на сесе готовилася. Тогда я уже чекала свого сына, котрый теперь є успішным архітектором. Тогда зачалося выданя Азбуки діла мадярських школ на Подкарпатю у видавательстві „Радянська школа”. Діла иллюстрацій прикликали академіка Йозефа Бокшая и также художника высокого ранга Гавриила Глюка. Муй майстер, Йозеф Бокшай привлек ид иллюстрированию и мене, молодого начинающего художника. Мене ищи раз прикликали у Лемберг, уже и росписаніе урокув было у мене у руках, айбо и теперь не малам грошей, обы заплатити за квартиру. На основаніи мої дипломної роботи мою кандидатуру предложили у Союз Художников. Представляли мене муй учитель Йозеф Бокшай и другі мої учителі. Я пропустила дві можности у Лембергови, так што

мусилам дома найти можность утвердиться. Як настоящі художники, мы созріли дома на Подкарпатю. Стали извѣстными мої картины и роботы мого чоловіка Николая Медвецького – його ліричні, создающі настроеніе и также глубока по смыслу настінна живопис, и не у послідню очередь, його монументальні роботы.

- Я так знаву, ош Ваша донька, Агі Медвецька, унаслідовала уд Вас творческий талант. Я виділа її прекрасну выставку у Мадярському Домі у Будапешті. Я добрі пам'ятаву?

- Айно. Агі, мож уповісти, из молоком матери впитала у себе искусство, она талантлива, разностороння майстриня. У неї было уже много собственных авторських выставок, она также принимала участіе у многих коллективных выставках.

- Якоє на Вас произвюв впечатленіе VI пленер у Балатонфѣлдварі?

- Я не хотіла принять предложеніе, замкнулася у собі послі смерти чоловіка, почувствовала себе фарадлованов. Мої діти наговорили мене, уповавучи на положительні эмоції. Агі уже булше раз была на таких пленерах. Они мали правду, бо дуже добре было побыти уєдно из земляками. Мы розуміли єден другого из пувслова и по творческим вопросам и чисто по личным. Я стала участником создания тых цінностей, котрі зачали создавати наші корифеї. Дякуву за необхідимі діла творчества прекрасні условия, котрі были на высшому уровні. Я не дуже довольна своими роботами, представленными на выставці у Открытый день пленера, бо усе намагавуся робити ищи майліпше, ищи майсовершенно.

Марія Ортутай

Переклала Др. Маріанна Лявинец

Выступление Хора хлопчикув из Мукачова у Будапешті на Ровжак тере

У вечери 6 октовбра греко-католичеська церков на Ровжак тере скоро наповнилася публіков, котра прийшла послухати концерт Хора хлопчикув из Мукачова, котрый выступав у рамках XI Межинародного Фестивалю духовної музики, оргнізованного у честь Пресвятої Богородиці – покровительки Мадярщини. От самого начала організації хора ним руководить Володимир Волонтирь. Хор, у составі котрого 40 хлопчикув у возрасті вуд 5-6 до 14 рокув, має богату біографію, неоднократно выступав у храмах и на сценах не лем Подкарпатя и Украйины, а и у многих державах Европы. У програмі хора – літургичеські піснопінія и народні русинські співанкы Подкарпатя. Своє выступленіє у Мадярщині хор зачав у Ніредьгазі, де выступив у греко-католичеськуй церкви, затым був прийнятий Гайдудорогським греко-католичеським єпископом Фюлєпом Кочішом. 6 октовбра хор прибув у Будапешт, де діти мали дакулькогодинну свободну програму, котру провела из ними депутатка XIII району Будапешта Рената Поп. Діти побывали у памятных містах Будапешта – площади Героюв. Замку Вайда Гунєд,

проїхалися по набережнуй Дуная, посітили Дворец творчости, Мадярський національний театр, што произвело на них незабываємое впечатленіє. Як отмітила Рената, діти указали високий клас воспитанности и дисципліны, у чому велика заслуга їх руководителя Володимира Волонтиря. На

концерті, котрый пройшов из огромным успіхом послі вечірньої службы на Ровжак тере, прозвучали части Божественної Літургії („Богородице Діво“, „Иже херувимы“, „Вірую“, „Отче наш“ и др.) и также русинські народні співанкы. Послі концерта многі діти стрітилися из своими родичами, приятелями. На вечері они были гостями ученикув Словацької гімназії. У заключительному привітствіи руководитель хора В. Волонтир высловив подяку др. Томашу Бубно, котрый был инициатором пригла-

шенія сього прекрасного колектива на фестиваль и также тым ушыткым, котрі поспособствовали осуществленію и організації сьої поїздки.

Др. Маріанна Лявинец

II засідання Світової Ради Русинув

3 октовбра 2009 рока у Рускому Керестурі отбылося II засідання Світової Ради Русинув под председательством Дюры Папуги. На засіданні присутствовало 6 членув СРР, не прийняли участіє члену СР Джон Рігеті из Сіверної Америки и А. Мошкола из Чехії. У програмі члену СРР обудили

Резолюцію делегатув 10 Світового Конгреса Русинув, обговорили план работы СРР и конгресовых комісій, пропозиції по выробленію нового Статута СКР. Засідання пройшло конструктивно, у приятнуй обстановці.

Наш корр.

Отпуст у Теризвароші

16-18 октовбра у Теризвароші пройшов традиційный Теризварошський отпуст. Не позиравучи на неожиданный сюрприз природы – у началі тижня різко понизилася температура воздуха и пуднявся сильний вітер – організатори не одступили вуд плана, и были проведені ушыткі заплановані міро-приятія.

Русинське Меншиновое Самоуправління Теризвароша прикликало на сесе сятю ансамбль духовикув Закарпатської областної філармонії (Ужгород). У составі – професіональні музыканты: А. Спивак (труба), Е. Сочка (труба), Р. Сиг (тенор саксофон), О. Кравчук, Р. Купар (труба), А. Дюре (барабан). У репертуарі ансамбля – класична и народна музыка. Хоть у началі їх выступлення на открытуй сцені на площади коло церкви зачав падати дощ, їх исполненіе выкликала великий интерес, люди посходилися до сцены и бурными аплодисментами награждали каждый номер. Програма выступлення была побудована на исполненіи прекрасно оранжированных русинських народных співанок. Под кониць ансамбль исполнив дакулько извістных мадярських мелодій. Затим по програмі РМС отбылося коштовлованя русинських

страв у поміщенію Теризварошського самоуправління, де гості могли покушати токан из брынзов, мнясный рулет, наповнену папригу, шютемині. Председатель РМС Теризвароша др. Маріанна Лявинец представила гостям депутатув VI района, отмітивши хосенну роботу Д. Сочки, А. Ковач, Й. Стринської. У отвті слова подяки за приглашеніе и прийом уповів руководитель ансамбля Ернєв Сочка. Межи гостями из Ужгорода и будапештянами завязалася щира бесіда. Третєв частєв програмы была фотовыставка, под-

готовлена членами клуба „Русинята” Марійов Кері и Естер Гайдош пуд руководством А. Ковач. Фотовыставка представила матеріали путешествія дітей и взрослых VI района на Подкарпатья. Фотографовали у основном, діти, они и оформили стенды. Выставка доставила ушыткым великое удовольствие. У кунци вечера газды и гості обмінялися прощальными привітствіями.

Аранка Ковач
депутатка РМС Теризвароша

Вяза медзи статусом руского языка и национального самоопредзелєня руснацох / русинох войводини

Часть I.

Сумарно патраци, зоз статусом руского языка потерашні науковци ше просто наруцовали. Бул вон и заходноукраїнски диялект, и восточнословацки диялект, и мишанїна восточнословацких и заходноукраїнских диялектох ... Були Руснаци при тим, лєм у периоду од остатнього вика, и Українці, и Русини-Українці, и РусиниУкраїнці (без смужки), и Словаці, и Руси, и ... По тих и таких «наукowych» анализох найменей були тото цо су преїг 260 роки на території Бачкей / Войводини / Сербії / экс Югославії (у вецей вариантах, уж як ше вона наволовала при даскелїх трансформацийох своєї назви) / Австро-Угорскей ... У народзе, медзи своїма, медзитим, були лєм Руснаци / Русини и

бешедовали по руски / русински. Не дали ше звичайни Руснаци одбиц од своєї жридловосци ані кед слово о народней назви, ані кед слово о менованю своєї бешеди / языка. Праве так як цо звичайни Сербі, а, вера, ані Руснаци ведно з німа, не прилапели науково ґрунтовану назву *сербско-горватски язык*, та предлужовали бешедовац по *сербски* (и то не лєм прето же би их цали швет порозумел). Без огляду же науковци, з другого боку, пропаговали дньовополитичну дефиницію. На початку 21. вика и науковци ше врацели на жридлову, у народзе континуовано заступену назву.

Дзепосдни з прихильнікох ґрупованя руского языка як заходноукраїнского диялекта напр. Володимир Гнатюк, Гавриїл Костельник, Павло

Чучка, як и українски академски граждане и академикове, медзи хторима винїмно агилни Микола Мушинка. Прихильніки групованя руского языка як восточнословацкого диялекта напр. Франтишек Тихи, Еуген Паулини, Йозеф Штолц и други. Становиско же бешеда бачванско-сримских Русиных, або, як ше ми волїме самонаволовац – Руснацох, стандардизована бешеда медзи восточнословацку и заходноукраїнску заступали Само Цамбел, Здзислав Штибер, Петер Кирай, а у новших роботох Александер Дуличенко, Евгения Барич и други.¹

Трецоу становиску найблізши и нешкайши водзаци лингвисти у Войводини, професоре зоз Оддзелєня за русинистику, проф. др Юлиан Рамач и проф. др Михайло Фейса. Док професор Рамач на тоту тему не написал ніч експлицитне, та горне заключене виводзимо на основи змиста його лингвистичних роботох, професор Фейса о тей теми ма ясно аргументоване становиско. Серия роботох проф. др Михайла Фейси, хтора ше дотика штучного диялектизованя, розпочана ещи початком дзеведзешатих рокох прешлого вику.²

До диялектизуючих дефиниційох приходзи насампредз пре неязычни фактори, при чим правени шлїдуюци два методологийни гришки.³ Перша методологийна гришка ше состої у тим же брати синхрони дружтвени (читац: державни) критерієм, хтори унєшени до дефинованя синхроно-дияхроного ентитета, т. є. самого лингвистичного зявєня. Друга методологийна гришка ше состої у тим же брати дияхрони культурни момент, т. є. культурна восточнославянска традиция, хтора ше идентифіковала зоз синхроним націоналним ідентитетом, у датим случаю українским ідентитетом одредзених особох (як цо напр. случай зоз Любомиром Белейом, хтори познати по тим же на науково конференції до Ужгороду селективно поволує свойого фамелийного и українски «освидоменого» товариша Миколу Цапа, при чим ше му тот познейше оддлужує так же до його приватизованей *Шветлосци* інкорпорує и, розуми ше, щедро гонорує серию українізуючих творох³). У тим случаю, целосна восточнославянска традиция ше фалшиво висєдначує виключно зоз українску. Же би фалшивосц не пришла до вираженя до помощи «науки» отворено прискакує и политика, та держава приноши и рижни декрети, и рижни забрани и розкази организациейом типа Союз РуснацохУкраїнох же би шицко руске/русинске и Руснацох/Русинох зневажовали и прєглашовали за сепаратистох, одрекачох од материка и под. Першу методологийну гришку правели и словацки, и українски и други науковци, а другу – лєм українски.

На початку 21. вику од спомнутих диялектизацийох отримала ше ещи лєм українска, або, прецизнейше – українізаторска. Ю нешка практикує ещи лєм коминтерновско-сталїністични кадри коло НВУ Руске слово, хтори представляю предлужену руку Київської політики з оглядом же вона тота цо вимага од своїх удєрних песцох (насампредз плацєних академикох типа Микола Мушинка у Словацкей и Юлиан Тамаш у Сєрбиї) же би твардо стала на мурискох же Русиных/Руснацох/Лємкох як таких, як народа, нет, ані не може буц. У борби против утвєрждованя рускей/русинскей націоналней свідомосци кадри українскей свідомосци форсирую гибридни, штучни каламки Русин-Українец, односно РуснакУкраїнец⁵ и под.

Так проф. др Юлиан Тамаш, українски академик и ношитель ордєна за консолидованє українства у Сєрбиї/Войводини, а снователь и у двох мандатох прєдсидатель спомнутого Союзу (при снованю, як першей фазі обезсвідомїованя Руснацох, ещи зоз «одиозним и») у зборніку пошвєцєному 250-рочнїци присєлєня Руснацох, чїю редактуру присвєл, пише по англїйски (гоч исти язык ані не зна по ступєнь же би ше на нїм виражовал у писанєй формї, а ані на самєй Конференції цитиранє вообщє не читал, односно викладал): In my opinion, Ruthenians are part of the Ukrainian nation, with their regional cultural and national identity. Here I make distinction between ethnical and political Ruthenianism. I think that prof. Magocsi's conception is political but not scientific one, and that his ideas have failed to explain (to solve) the question of the Ruthenian language. I'm deeply convinced that it is not possible to create, to make Ruthenian national literary language on ground of (artificial) meta-languages and it is even less possible to do it in somebody's study-room or by somebody's pure intention. If it would be possible, Slav-Serbian (slavjano-serbski), then Iliric languages (old Balkan languages) or K(!)arpatho-Russian(!) languages would be today still living and spoken languages. But we know that they are dead languages of many literary monuments. At last, why nobody writes poetry in Esperanto in spite of the fact that many writers translate literary works into it". У фундамєнтох союзашкей платформи недвосмислово убудованє же Руснаци лєм часц українскей нації и же нет шанси же би руски/русински язык зажил, а тоти цо ше гу такому дачому намагаю вони у самим старту маю етикету сепаратисти.⁶

Союзашки некваліфіковани кадри типа Миколі Шанти и Миколі Цапа (іншак шовгрох інсталіраних на найзначнєйши видавательни позиції медзи Руснацями вообщє – перши спомнути на позицію главног редактора у Видавель-

ним одделенню НВУ Руске слово, а други спомнути на позицію головного редактора Шветлосці⁷⁾ зопераю аж и публіковане фахового огляднуца на пробоване фалсифікованя історії по хторим ше до Коцура и Вербасу пред 250 роками приселели Українці, а не Руснаці. Історичар др Янко Рамач напр. свою недавно обявену докторську дисертацію (хтору точно пред єдну децению на українським языку бранел у Ужгородзе у чаше пласованя інфамного Плана), хтора ма за тему живот Руснацох по 1918. рок, почина уж у першим виреченю зоз флоскулу же ше Руснаці у кніжки третираю як часц українського народу, як кед би то бул лайтмотив хтори живот Руснацох характеризуал перши вик и пол на тих просторах. А тоту иншак першу кніжку у розпочатей едиції подписує Войводянська академия наукох и уметносцох, чий председатель (чи то и треба наглашовац?) Юлиан Тамаш, а од хторей ше обчекує же би науково афірмовала специфічності Войводини, та и Руснацох хтори припознати як таки и у Войводини⁸⁾ и у Сербії, та и у шицких жемох швета, окрем у матичней жеми Ю. Тамаша и Я. Рамача.

Горе спомнути варіанти писаня Руснацох и Українцох без и медзи тима двома націоналними заєдніцями/меншинами, як и наведзена констатация Я. Рамача у науковей публікації и подобни політикантски флоскули, не представляю ніч инше але намаганє же би ше Руснацом одняло право буц Руснаці, їх языку – же би не бул руски/русиньски язык, але діалект українського, а держави Сербії хтора за неполне число од 16.000 Руснацох видзелює енормни средства – же би не ношела епитет матична⁹⁾. А шицко ше то гранічи зоз процивзаконїтосцу и процивуставносцу. О шицким тим по интернету найвецей пишу Михайло Горняк, історичар и амбасадор у пензії, и проф. др Михайло Фейса, англиста, русиниста, новинар и судски толмач, но, тандеми з НВУ Руске слово, Паланчанин-Перкович и Шанта-Цап, як кед би були недотикліви.

А кеди то престане? Накадзи Україна престане пулькац своїх пулинох за кордоном, односно накадзи припозна своих Русинох у Закарпатськей обласци / Подкарпатськей Руси як Русинох, а не як свой якиш субетнос. Покля то так як є, спомнути буду понїжовац и виживїовац ше на Руснацох рускей свідомосци, та и руски язык буду гієрархійно подруцовац под українськи, як кед би руски язык од українського бул зависни, односно як кед би представял дайки вивод з нього. Так ствари стоя на плану політики и політикантства, а як ствари стоя на плану лінгвістики? Як ствари стоя кед главне слово маю язычни факти?

У *Основах поровнуючей граматики славянских языков* Р. Бошкович як основни характеризуючи

рисы славянских язычных заєдніцох видзелює шлідуючи характеристики (Бошковіћ, 1977: 15-17):

А) *прикмети виключно восточнославянскей язичней заєдніци:*

1. розвой праславянских полувокалох ъ, ь на о, е пред праславянськими сонантами г, л (руськ. *горло, зерно*; укр. *горло, зерно*; руски *гарло, зарно*);

2. специфічни розвой праславянских групох TORT, TERT, TOLT, TELT зоз тків. восточнославянським полногласієм на TOROT, TERET, TOLOT (руськ. *ворона, молоко*; укр. *ворона, молоко*; руски *врана, млеко*);

3. розвой праславянских групох *tj, dj* на *č, ž* (укр. *свіча, межа*; русий. *свеча, межа*; руски *швичка, меджа*);

4. специфічни розвой *e* на початку слова хторе прешло до *o* (укр., русий. *один, Олена*; серб. *jedan, Jelena*; руске *єден, Гелена/Єлена*);

Б) *прикмети заходнославянскей язичней заєдніци:*

1. розвой праславянских групох *tj, dj* на *c, dz* (або *z*) (поль. *świeca, miedza*; чєс. *svíce, meze/mez*; руски *швичка, меджа*);

2. *š* (а не *s*), як результат другей и трецей палаталізації (чєс. *mouše, Češi, všecék*; руски *мухи, Чехи, шицко*);

3. одсуство такв. епентетичного *л* (*l*) у суфіксальних складах (поль. *ziemia*, словц. *zem*; русий. и укр. *земля*; руски *жем*; русий. *люблю*; руски *любим*);

4. чуванє праславянских групох *tl, dl* (укр. *крило, вила/вилки*; русий. *крыло, вилы*; серб. *крило, виле*; словц. *kridlo, vidly*; руски *кридло, видли*);

5. одсуство палаталізації у праславянских групох *kvě, gvě* (поль. *kwiat, gwiazda*; словц. *kvet, hviezda*; укр. *цвіт/квіт, зізда*; русий. *цветок, звезда*; серб. *цвет, звезда*; руске *квет/квиток, звизда*).

в) *прикмети южнославянскей язичней заєдніци:*

1. прасл. *f, n̑* : *te, ne*; т.є. праславянськи палаталізовані консонанти не преходза до палаталох (серб. *породити, косити, топао*; укр. *породити, косити, теплий*; руски *породици, кошици, цепли*);

2. праславянськи групи на початку слова ŌRT, ŌLT : RAT, LAT (*раван, расти, лакат*; руски *ровни, роснуц, локец*);

3. праславянськи групи TORT, TERT, TOLT, TELT : TRAT, TRĚT, TLAT, TLĚT (серб. *врана, бр(и)г, мл(и)г*; сербськи тоту характеристику дзелі зоз чєским и словацким; руски *врана, брег, млеко*);

4. праславянське *e* : *e* (серб. *пет, десет*; русий и укр. *исти: пять, десять*; словц. *pet/pāt*,

dzesec/desat`, вост. слов. *pejc, dzesec*; руски *пейц, дзешец*);

5. од праславянського *ch (h)* достате *s* (а не *š*, як у заходнославянських языках) (напр. ст. сл. Д и Л *musě, vьsь*; серб. *муви/муси, све*; чes. *mušě, vše*; поль. *musze, zawsze*; д. луж. *muše, wšep*; руски *мухи, мушк*).

Треба мац на розуме же граніци пресцераня тих основних характеристик трох славянських заєдніцх не мож оштро поцагнуц. Кед бизме их сцели графічно представиц, вони би не представляли три окреми множества, але скорей множества хторим мож, у математичней терминології, утвердзиц пререз. Або, як Й. Шмит, илуструюци свою теорию габи, свойчасово представел одношеня медзи индоевропейськими языками (дзе слово о штирох габох: келтської, германської, греческо-италської, балто-славянсько-индо-иранської...; Ivšić, 1970: 2) як три габи хтори здабу на медзисобно споєни карики, з чим ше визначає же каждая з них одреджена зоз дзепоедними заєдніцкими и дзепоедними специфічними прикметами.

Пререз медзи множествами найзначнейших характеристик южнославянської и восточнославянської язичней заєдніци представляю шлідуюци характеристики:

1. прасл. групи *kvě gvě : cvě, dzvě (: zvě)* (напр. русий. *цвет, звезда*, з розликама у акценту и вигваряню; руски *квет/квиток, гвизда*);

2. прасл. групи *tl, dl* звездени на *l* у южнославянських и восточнославянських языках, а у заходнославянських и у руским ше затримали (русий. *сало, плела, молитъ*; серб. *сало, плела, молити*; слов. *sadlo, plietla, modlit*`; руске *садло, плетла, модліц*);

3. присуство такв. епентетского л (*l*) у суфиксальних складах (русий. *земля, люблю*; серб. *земља, љубљен*; руски *жем, любим, любени*).

Пререз медзи множествами найзначнейших характеристик восточнославянської и заходнославянської язичней заєдніци представляю шлідуюци характеристики:

1. дакедишне законченє *-ъть (: -от, -ет)* у І єдн. основх на *о* хлопского и стреднього рода (южнославянські языки ту маю законченє *-омь*);

2. дакедишне законченє *-ě* у І. єдн. Н и А мн. основх на *ја* и у А мн. основх на *јо* хлопского роду (южнославянські языки у тих формах дакеди мали законченє *-е*);

3. дакедишне законченє *-а* (южнославянські языки мали *-у*; напр. *tresy*) у Н єдн. партиципа презента.

Др. Михайло Фейса

Продолженє у слідууючому номері

ФУСНОТИ

¹ J. Тамаш, Русинська књижевност - историја и статус, 12.

² М. Фейса, "Руски - бешеда, диалект чи язык", 99.

³ Исте, б. 99.

⁴ Розуми ше, кум Миколи Цана, автор тих шорикох, у тей и такей Шветлосци не витани. У остатней децениї бул обявени лєм тельо раз кельо раз ше попоносовал покраїнскому омбудсманови. Же би аж и то престало, зоз своїм шовтром, хтори и у истей канцеларії (зоз хторим кончи роботу хтору комотно може кончиц єдна особа, за исту плацу), здумали циганство по хторим автор тих шорикох лапал свойого кума, М. Цана, за галер, цо пошлідково «мушело» привесц до непосредней юловско-сталіністичней мири, односно по подполне физичне и интелектуалне забраньованє зявйованя проф. др Михайла Фейси. З тим медиокритети не лєм заварли простор за найпродуктивнейшого науковца рускей свідомосци, але истого онемождљивою же би звекишовал наукови коефициент, хтори му (знаю то вони) необхідни при ревибору. Иста українізаторска тарнитура, у одбрани своїх позиційох з час на час блази, очарнує и клевета, а не омождљивоє ані реатованє, ані деманти. И попри тим же професор Фейса не лєм науковец, але и новинар.

⁵ Правосписна дилема же як терез треба писац назву водзацей українізаторскей організації у Сербії, терез кед зоз своей назви вируцела и медзи Руснацями и Українцями. Назва дакеди була Союз Руснацох и Українцох (цо саме по себе представляло огромну неслогичносц и членству у смислу же як ше ми то можеме усоюзовац кед зме ніби єден исти народ, односно єдна нация зоз своїм «субетносом»), а терез, кед маски спадли, питанє чи би писац РуснацохУкраїнцох, чи РуснацохУкраїнцох, або УкраїнцохРуснацох, чи Українцох-руснацох, чи ... Писанє окреме и далєй унапрямене на збуньованє. Предклад українського академіка Мушинки за писанє зоз смужку, гоч є и сталіністично-українізаторски, голєм є нелицемерни.

⁶ «Улога Русинох у європейскій цивілізації» у Русинах/Русини: 1745-1995.

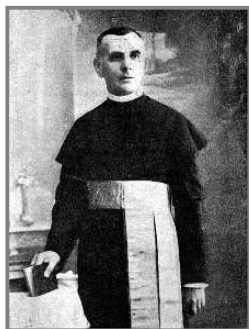
⁷ Од обидвох союзашких кадрах за питаня руского языка, литературы, исторії квалитетнейши кжди зоз дипломованих професорох руского языка и литературы на Одделєню за русинистику Филозофского факультета, але младим просто недоступни їх редакторски позиції насампредз пре їх руску свідомосц. Чи треба дацо повесц на факт же по нешика за три децениї дипломували преїг трицец професоре руского языка и литературы и ані єден, наглашуєм ані єден з них не бул достаточни капацитет же би достал роботу у науки на Одделєню за русинистику Филозофского факультета? Одвит, розуми ше, лежи у єдним другим факту хтори глаши: шеф Одделєня цали тот период (з малу прерву од пар роки, кед голєм на паперу бул шеф проф. др Юліян Рамач) уж споминани професор Тамаш, чисїй організації Кабинет министрох України недвосмыслово наложел запровадзиц План мирох за ришованє проблема Українцох-Русинох по хторим намаганя за очуваньом рускей/русинскей свідомосци треба зніици преїг фалсификованя исторії и тоталней пропаганди (1996).

⁸ Язык Руснацох у Войводици припознати аж и як єден з пейцох урядових языкох, цо сон сных шицким Русиним/Руснацом/Лемком швета (оп. Фейса, 2008).

⁹ Исти епитет ше, же би ирония и видрижньованє були векиш, резервує за державу хтора своїх вельочислено раз вецей Русинох/Руснацох ані не припознава як таких, а не же би видзельовала гоч лєм єден процент од того цо Сербия видзельоє за свою малочислену меншину, зоз чим несумніво представя и угляд за Русинох/Руснацох/Лемкох у шицких державах дзе жию и углядни модел національного ришованя у шветових розмирох.

ОКТОБЕР

Евменій Сабов

1.10.1859 - Родився **Евменій Сабов** - автор книги „Русская граматика и читанка літературного языка карпаторусских” /1890/, и ціннішої книги „Хрестоматія церковно-славянских и угро-русских літературных памятников с прибавлением угро-русских народных сказок на подлинных наречіях”. (1893)

2.10.1889 - Умер **Юрій Цимбора** - знамий композитор и культурный діятель Прящовщини.

2.10.1891 - Родився **Йосиф Бокшай** - найзнаменитый художник на Подкарпатя, уедно из А. Ерделіем рахуєся основателем подкарпатської школы живописи. Был членом Академії Искусств СССР.

2.10.1930 - Родився **Михаил Алмашій** - заслуженный учитель, краєзнавець, фолклорист, председа Обласного Общества имени А. Духновича на Подкарпатю, основатель и диригент „Хора стародавньої співанки подкарпатських русинув”.

Обробив многі русинські народні співанки. Выпустив цілий шор книг по исторії и культурі русинов. Глубоко изучив педагогическое наследіе А. Духновича.

Йосиф Бокшай

3.10.1852 - Родився **др. Коломан /Калман/ Дем-ко**, педагог, историк, член Мадярської Академії Наук. Был директором гімназії у Будапешті /Товосмезёутцаі Фёгімназіум/, котра стала просвітительским центром вшитких русинов Мадярщини. Організовав первый греко-католический хор у Будапешті. Был депутатом парламента, редактором альманаха и ряда газет.

3.10.1983 - Умер **Янко Фейса** - один из первых поетув, писавших по-русинськи у Югославиі (род. 1929). Дуже популярні суть его стихи и пісні діла дітей.

5.10.1830 - Родився **Тіводор Легоцький** - славный археолог, краєзнатель, историк, збератель и удаватель угро-руських народних пісень. Основатель краєведческого музея у Мукачові.

5.10.1844 - Родився **Евгеній Фенцик** - знамий прозаїк, ученый-славист, поет, просвітитель, редактор духовно-літературного журналу „Листок”, автор учебников діля русинських дітей и сборника церковных проповідей.

Михаил Алмашій

5.10.1908 - Родився **Онуфрій Тимко** - /псевдонім Тон/ знамий етно-музыкозатель, композитор и диригент. Выдав 4 томы наших народных популярных пісень и много студій по исторії и фолклористиці. Умер 24.09.1989 р.

6.10.1886 - Родився **Георгій Геровський** - языкознаватель, діалектолог, педагог, историк, етнограф. Умер 5.02. 1959 р. у Пряшові.

7.10.1933 - Родився **Іван Керецман** - педагог, композитор, хормейстер. Закончив Ужгородське музичное училище, Лембергську Консерваторію. Из 1954 рока руководить хорами, оркестрами, ансамблями у селах Перечинського, Свалявського окресув Подкарпатя. Создає хорові композиції. Обробив подкарпатські колядки діла хора. Написав ряд співанок діла вокалістув на свої тексти и на слова подкарпатських поетув, и также літургическу музику.

8.10.1821 - Умер у Мукачові **Іоанікій Базилович** - церковный діятель, историк.

9.10.1976 - Умер у Празі **Іван Шлепецький** - историк літературы, культурно-просвітительський діятель.

Евгеній Фенцик

10.10.1955 - Умер у Золочові (Україна) **Димитрій Хыляк** - священник, церковный ерудит, політичний діятель періода Лемківської Народної Республіки (родився 21.10.1866 р. у Білцаревій)

12.10.1952 - Родився у Гуменному /Словакія/ **Михаил Бицко** - педагог, вытварный умелець и критик вытварного уменя, еден из главных закладателей Сполочности Енді Варгола (1990) и Музея Сочасного Искусства Енді Варгола у Меджілаборцях (1.9.1991). Є автором красных русинських співанок. Жие и творить у Меджілаборцях.

12.10.1997 - У Ужгороді був **открытый памятник А. Духновичу**. Автор М. Белень.

13.10.1892 - Родився у Великих Лучках (Подкарпатя) **др. Стефан Фенцик** -

ОКТОБЕР

знамий преподаватель теології у Ужгороді. Організовав видання „Карпаторуського голоса”. Був посланцем Общества Подкарпатських русинів у многих странах Европы. Проводив широку літературну діяльність, написав много книг, статей, в тому числі „Читанка для народа”, „Рускій народный календарь”. Автор мелодії гімна Подкарпатських Русинів (1919), видав 2 збірники Песни Подкарпатських русинів (1921-1923), од 1929 року був проректором Ужгородської семінарії.

14.10.1855 - Родився в Ужгороді **Юрій-Калман Жаткович** – священник, историк, етнограф, літературознавець, перекладач. Вів активну суспільну діяльність, продовжував традиції подкарпатських будителів, изучав історію і етнографію русинів. Публікувався у „Листку”, „Месяцесловах”, у мадярському науково-історическому журналі „Századok”.

14.10.1888 - Родився **Федор Аристов** - историк, основатель Карпато-русского музея в Москві, автор многочисленных работ по бібліографії Подкарпатської Руси.

14.10.1908 - Родився у селі Горинчово (Подкарпаття) **Андрій Калин** - знамий народный казкар. Вуд А.Калина записано 120 казок. Казки из його репертуара были опубліковані на руському, чеському, німецькому языках. У його казках усе описана мудрість русинів. Много казок записав вуд него знамий збератель народних цінностей П.Лінтур. Умер 11.12.1979 р.

15.10.1920 - Родився **Иван Комловичий** - учитель, писатель, публіцист, краєвед. Один из організаторів „Союза угро-русских писателей” (1940-1944). Написав булше, ги 200 новел, одноактных забав. (1938-1943). Широко знамий як бібліофіл, позбрав найбулшу на Подкарпаті колекцію по історії, літератури Подкарпатської Руси.

15.10.1928 - Родився **Тібор Боніславський** - скрипач, преподаватель. Закончив Лембергську Консерваторію. Автор монографій про Д.Задора, И. Мартона. Составив монографію про розвитіє музикальної жизни на Подкарпаті. Руководив кватетом им. А.Годинки у Будапешті. Умер 17 декабря 2008.

16.10.1785 - Родився у Благовіцях /Словакія/ **Ми-хаил Манкович** - русинський маляр, од 1813 року був офіціальним церковним малярём. Автор образів у Греко-католическому кафедральному храмі св. Яна Хрестителя у Пряшіві. Малював церкви у Ужгородській Береговській у Земплінській жупах, його малярське діло найдемо у церквах у Снакові, Чабалівцях, Біловежі, Фулянци, Нягові и др. Умер 21.10.1853 у Ужгороді.

16.10.1837 - Родився **Александр Митрак** - талантливый писатель, етнограф, составитель капитального „Русско-мадярского” и „Мадярско-русского” словарів.

16.10.1890 - Родився **Александр Стойка** - знамий греко-католический церковный и суспільный діятедь. Закончив Ужгородську гімназію, Ужгородську и Будапештську духовні семінарії (1912 - 1915). Проїшов уштыкі гарадичі кар'єри церковного діятедь, був назначений каноником, епархіальним вікарієм, наконіць єпископом. Розробив харитативну програму помочи бідным. У 1939 р. послі прихода маляр був назначений депутатом Верхньої Палаты Парламента. Уєдно из другими депутатами: А. Бровдійом, С. Фенциком, М. Демком и др., добився признання Мадярським правительством обіцяної автономії края.

18.10.1833 - Родився **Августин Єнковський** - священник. Быв не лем чесным духовным пастырем, но и славным унаходителём самоуком. Року 1873 сконструкував жаткусноповязачку, шіфный мотор, улики, за які у 1892 році був удостоєный премії на выставці у Будапешті.

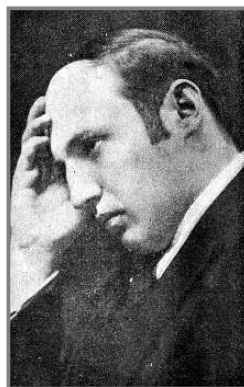
18.10.1863 - Родився **Симеон Сабов** - священник, педагог, суспільный діятедь. Учився у Мукачовській у Ужгородській гімназіях, у Ужгородській духовній семінарії. Быв назначений професором основ віри у гімназії у Мараморош-Сігеті. Быв як міссіонер у Америці. Из 1907 р. професор догматики и філософії, проректор Ужгородської духовної семінарії. У 1923 р. избранный почетным членом Общества им. А. Духовича, пожертвовав Обществу 40 000 корун, по його завітчанію сисі гроші мали быти исползовані на розвитіє русинської літератури и діла стипендій діла двох студентів.

Иван Керецман

Иван Шлепецкий

Др. Стефан Фенцик

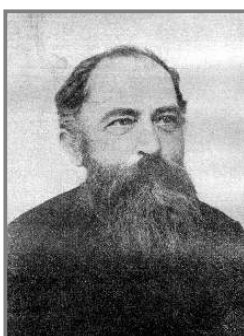
Юрий-Калман Жаткович

ОКТОБЕР

Тібор Боніславський

Александр
Митрак

Димитрій Бортнянський

Василь Ябур

19.10.1911 - Родився **Федор Манайло** - талантливий художник європейського рівня. Май знамениті його композиції на мотиви карпатських легенд і балад, котрі поражавуть своїми красками і самобитністю.

19.10.1849 - Делегація русинув передала австрійському цісарю меморандум, у котрому требовали признати русинов за окремый народ из ушыткими правами и привілегіями.

20.10.1912 - Родився у Ужгороді **Дезидерій Задор** - знамый композитор. Дуже рано проявив способности до музики. У 12 рокув дав первый сольный концерт, з великим успіхом. Закончивши Пражську Консерваторію (рояль, орган, композиція), робив референтом по фолклорнуу музиці Подкарпатя, што дало му можность зобрати и выдати зберьку русинських пісень из 156 произведений. Быв первым директором Ужгородського музичного училища, а из 1974 рока професором Лембергської Консерваторії. Сочинив много прекрасных музыкальных произведений. Воспитав ціле покління талантливых музыкантув. Умер 19 септембра 1985 рока у Лембергу.

20.10.1955 - Умер у Ужгороді **Еміліан Грабовський**, знамый графік, маляр (родився 20.11.1892 р. Ужгород, Подкарпатя).

20.10.2003 - У Будапешті вийшов первый номер журналу „Русинський Світ”. Выдає Вседержавное Русинське Меншиновое Самоуправленіє, и Общество им. А. Годинки.

23.10.1918 - На Конгресі середньоевропейських освобожденных народув, серед 11 народностей Германії и Австро-Венгрії **русины были признані окремішнім народом** из окремов державов „Руска Краина”.

24.10.1933 - Родився на Иршавщині **Михаил Митрик** - знамый живописець, графік,. Испершу учився у Києвській художественнуй школі, затым у Києвському Державному Художественному Інституті, котрый закончив у 1966 р. Їго графіка постоянно експоновалася на выставках. Вун графічно оформляв и книги, наприклад: М.Томчання, Ф.Потушняка, И.Долгоша. Умер у 1999р.

27.10.1909 - Родився **Михаил Ковач** - великий поет и писатель русинов Бачки.

28.10.1751 - Родився у Глухові **Димитрій Бортнянський** - світової славы композитор русинського (лемківського) происхождения.

28.10.1933 - Родився у Ужгороді (Подкарпатя) **Иван Шутев** - народный художник. У 1953 р. закончив філію живописи Ужгородського училища декоративно-прикладного искусства. Їго картины сохраняются у частных и музейных коллекциях. У послідні роки творчеськов сповіддю художника стала серія полотен из именованям: „Молитва у дереві” - пам'ятник

безименным творцам и создателям деревянных шедеврув Подкарпатя.

28.10.1936 - Родився у Стаціні доц. **ПгДр Василь Ябур** - високошкольський педагог, еден из творителюв и кодифікаторув літературного языка на Словенську, другый ведучий Інститута Русинського Языка и Культуры при Русинській Оброді у Пряшові, быв доцентом русинського языка Інститута Народностных Штудій и Чужих Языкув Пряшовської Універзіты. Жие у Кошицях.

31.10.1976 - Умер у Сент-Клері (Америка) **Андрій Шлепецький** - церковный діятель, писатель, публіцист.

Федор Манайло

Дезидерій Задор

Др. Маріанна Лявинець Творчость Александра Павловича.....	стр. 2
Юрій Ревецький Михаил Балудянский.....	стр. 4
Др. Маріанна Лявинець Про проблемы кодифікації русинського языка у Мадярщині.....	стр. 6
Др. Степан Лявинець Едмунд Бачинський.....	стр. 7
Марія Ортутай Притулок життя и душі. Стріча из Едітов Медвецьков-Лутак.....	стр. 9
Др. Маріанна Лявинець Выступленіє Хора хлопчиків из Мукачова у Будапешті на Ровжак тере.....	стр. 11
II. засідання Світової Ради Русинів.....	стр. 11
Аранка Ковач Отпуст у Теризвароші.....	стр. 12
Др. Михайло Фейса Вяза медзи статусом руского языка и національного самоопредзеленя руснацх / русинох войводини.....	стр. 12
Пам'ятні дати.....	стр. 16

Kiadja
az Országos Ruszin Kisebbségi Önkormányzat
Felelős kiadó: Manajló András

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dr. Ljavinec Sztjepán - felelős szerkesztő;
Dr. Lyavinecz Marianna - szerkesztő;
Morilyák Valéria, Szilcer-Likovics Olga, Dr. Szabó János,
Szónoczky János Mihály;
Szkiba Irén - szerkesztőségi titkár;
A szerkesztőség címe:
1147 Budapest, Gyarmat u. 85/b.
Tel.: (06-1) 468-2636
Fax: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu
Nyomdai munkálatok: Atlantisz Reklám- és Nyomdaipari Kft.

Выдає:
Всержавное Русинське Меншинове Самоуправленіє
Отвітственный видаватель: Андрій Манайло

Члены редакции:
Др. Степан Лявинець - отвітственный редактор;
Др. Маріанна Лявинець - редактор;
Валерія Моріяк, Др. Янош Сабов,
Ольга Сільцер-Ликович, Янош Мігаль Соноцкі;
Ірина Скиба - секретарка;
Адрес редакции:
1147 Будапешт, улица Дярмат 85/б.
Тел.: (06-1) 468-2636
Факс: (06-1) 220-8005
E-mail: ruszinok@freemail.hu
lavinec@freemail.hu
http://www.ruszinvilag.hu
При передрукови посилається на "Русинський Світ"

ISSN: 1785-1149

*Появленя новинки пудпоровали: Фондація Національних та Етнічних Меншин Мадярицини,
Всержавное Общество Русинської Інтелігенції імені Антонія Годинки,
Фондація "За Русинів" и Общество Русинської Культури.
A lap a Magyarországi Nemzeti és Etnikai Kisebbségekért Közalapítvány,
Hodinka Antal Országos Ruszin Értelmiségi Közhasznú Egyesület,
"Ruszinokért" Alapítvány és Ruszin Kulturális Egyesület
támogatásával jelenik meg 1000 példányban.
Egy példány eladási ára: 600 Ft.*